

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2024

Avoimen tieteen kansalliset linjaukset: kehitystyö ja seuranta

Marita Kari

Tieteellisten seurain valtuuskunta

marita.kari@tsv.fi

<https://orcid.org/0000-0003-2929-4279>

Asiasanat: avoin tiede, avoin tieto, datapolitiikka, tutkimusaineisto

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.148595>

Kansallinen Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2020–2025 hyväksyttiin Avoimen tieteen ja tutkimuksen (AVOTT-) ohjausryhmässä joulukuussa 2019. Julistuksen tavoitteena on tukea ja korostaa avoimuutta tutkimuksen ja tieteenteon perusarvona ja siten myös tieteen ja tutkimuksen itseisarvoista autonomiaa. (Avoimen tieteen ja tutkimuksen koordinaatio, 2020.) Kansalliset linjaukset linjaavat yksityiskohtaisesti julistuksen päämäärien saavuttamisessa tarvittavat strategiset periaatteet, tavoitteet ja toimintasuunnitelmat. Linjauksia on laadittu neljälle avoimuuden osa-alueelle: toimintakulttuuri, tutkimusjulkaisut, tutkimusaineistot ja -menetelmät, oppiminen ja oppimateriaalit. (AVOTT-sihteeristö, 2024.)

Tutkimusaineistojen ja -menetelmien avoimuuden linjaus sisältää kaksi osalinjausta, joista Tutkimusdatan avoin saatavuus valmistui vuonna 2021 ja Tutkimusmenetelmien ja -infrastruktuurien avoin saatavuus vuonna 2023. Linjauksen tavoitteena on, että tutkimusaineistot, -menetelmät ja -infrastruktuurit ovat niin avoimia kuin mahdollista ja niin suljettuja kuin välttämätöntä. Aineistojen hallinnointi on asianmukaista ja siinä tavoitellaan FAIR-periaatteiden toteuttamista. FAIR-periaatteita voidaan usein soveltaa myös tutkimusmenetelmiin. Tutkimusmenetelmät ja -aineistot tunnustetaan itsenäisiksi tutkimustuotoksiksi. (AVOTT, 2023.)

Linjausten laadinta

Suomen avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus ja sitä tukevat linjaukset perustuvat laajaan kansalliseen vuoropuheluun. Kaudella 2020–2025 linjausten laadinnassa noudatettiin monivaiheista prosessia. Linjaukset laativat AVOTT-ohjausryhmän alaiset asiantuntijaryhmät, joihin on avoin kutsumenettely (AVOTT-sihteeristö, 2023). Työtä varten asiantuntijaryhmät perustivat alaisuuteensa työryhmiä, jossa varsinainen linjausten laatimistyö tehtiin. Kun työryhmä oli saanut linjausluonnoksen omasta puolestaan valmiiksi kommentoinnille, luonnos esiteltiin AVOTT-ohjausryhmälle. Ohjausryhmä käsitteli luonnoksen ja teki siihen mahdollisesti omia tarkennuksiaan, minkä jälkeen se hyväksyi luonnoksen laajalle ja avoimelle kommentointikierrökselle koko tiedeyhteisölle. Kun työryhmä oli käsitellyt kommentit ja viimeistellyt linjauksen, se käsiteltiin AVOTT-ohjausryhmässä, joka saattoi vielä hyväksymiskäsittelyssä esittää muokkauksia. (ks. esim. AVOTT-ohjausryhmä, 2022; 2023a.)

Kauden linjaustyössä 2025–2030 AVOTT-ohjausryhmä kiinnitti huomiota prosessin kehittämiseen siten, ettei tutkimusorganisaatioiden asiantuntijoiden kuormitus muodostu liian suureksi. Tätä tavoitellaan jaotteleamalla osalinjaukset perusteellisimmin päivitettäviin vuonna 2021 tai aiemmin julkaistuihin ja uudempiin vain kevyesti käsiteltäviin.

Kommentointi kohdistuu vain perusteellisemmin päivitettäviin osalinjauksiin ja toteutetaan esikommentointina, jossa selvitetään muutostarpeita nykylinjauksiin täsmäkysymysten avulla. Ohjausryhmän käsittelyyn osalinjaus tuodaan vasta kommentoinnin perusteella muokattuna versiona. (AVOTT-ohjausryhmä, 2023c.)

Linjausten toteutumisen seuranta

Avoimen tieteen ja tutkimuksen kehityksen seuranta käynnistyi Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) Avoimen tieteen kypsyystasoselvityksillä, joita laadittiin vuosina 2015–2019 (Forsström ym., 2019). AVOTT-koordinaation tehtäväksi avoimen tieteen ja tutkimuksen seuranta siirtyi OKM:n toiveesta vuonna 2020, jolloin AVOTT-ohjausryhmä asetti työryhmän kehittämään uudenlaista seurantamallia tukemaan ja arvioimaan tiedeyhteisön yhteisesti laatiman linjauskokonaisuuden toteutumista (AVOTT, 2022). Seurantamalli hyväksyttiin AVOTT-ohjausryhmässä maaliskuussa 2022 (AVOTT, 2022; AVOTT-ohjausryhmä, 2022).

Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksessa ja sitä tukevissa linjauksissa asetetaan avoimuutta tukevia tavoitteita ja niitä edistäviä toimenpiteitä, joiden toteutumisesta on tarpeen saada tietoa kansallisesti ja tutkimusorganisaatioissa. Tämä asetetaan seurantamallissa seurannan keskeiseksi tavoitteeksi. Lisäksi seuranta tuottaa kansainvälisesti vertailukelpoisen kokonaiskuvan suomalaisesta avoimen tieteen kehityksestä. Organisaatioille seuranta tarjoaa tukea itsearviointiin ja omaan avoimen tieteen kehitystyöhön. Osana seurantaa tuotetaan organisaatioiden avointen toimintamallien kokonaisarvio. (AVOTT, 2022).

Seurannassa tarkastellaan kehitystä tutkimusorganisaatioissa eri osa-alueiden (toimintakulttuuri, tutkimusaineistot ja -infrastruktuurit, julkaiseminen ja oppiminen) sekä edistämisen tapojen (ohjaavat dokumentit, palvelut, tuotokset ja yhteistyö) näkökulmasta (AVOTT, 2022). Ensimmäinen uuden seurantamallin mukainen seuranta toteutettiin vuonna 2022 (AVOTT-sihteeristö, 2022).

Seurannan keskeinen tiedonlähde on CSC:n ylläpitämä tutkimustietovaranto, joka kokoaa yhteen tietoja Suomessa tehtävästä tutkimuksesta olemassa olevista tietojärjestelmistä ja tietovarannoista. Tutkimustietovarannosta saatavia tietoja täydennetään kyselyn avulla, jonka merkitys on keskeinen ohjaavien dokumenttien ja palveluiden kartoittamisessa. Seurantamalliin sisältyy periaate uusien indikaattorien käyttöönotosta avoimen tieteen kansallisen ja kansainvälisen kehityksen myötä. (AVOTT, 2022.)

Tutkimusaineistojen ja -infrastruktuurien seurannan erityiskysymyksiä

Seurantamalliin sisältyvä indikaattoreiden jatkuva kehitystyö on osoittautunut käytännössä vaikeaksi tehtäväksi tutkimusaineistojen ja infrastruktuurien osa-alueella. Erityisesti määrällisten indikaattoreiden kehitys on vielä alkuvaiheessa kansallisesti ja kansainvälisesti. Vaikintuneita määrällisiä indikaattoreita ei ole, eikä kokeiluluontoisesti sovellettavien indikaattoreiden tietopohja ole vielä kattava ja luotettava. Tutkimusaineistojen ja -infrastruktuurien määrällisiä indikaattoreita käytetään kuitenkin jo kansainvälisissä seurannoissa. Esimerkiksi EOSCin (European Open Science Cloud) ja UNESCO:n seurannat koskevat myös Suomea (EOSC, 2022; UNESCO, 2024). Eurooppalaisen EOSCin seurannan mukaan Suomessa julkaistiin vain 29 avointa tietoaainestoa vuonna 2021, kun tutkimustietovarannon mukaan niitä on 553 (EOSC, 2022; Tiedejatutkimus.fi-palvelu, 4.10.2024).

Nykyisen seurantamallin käyttöä ei ole sidottu julistuksen ja linjausten kauteen 2020–2025 (AVOTT, 2022). Jo nyt on kuitenkin nähtävissä, että mallia on päivitettävä julistuksen ja linjausten päivitysten valmistuttua. Miten päivitys tullaan käytännössä toteuttamaan, on vielä avoinna. Kiinnostavaa on, voidaanko seurantamallia päivittää vastaavanlaisella kevennetyllä menettelyllä kuin linjauksia, kun nopeaa ratkaisua erityisesti määrällisten indikaattorien käytössä oleviin ongelmiin ei ole.

Lähteet

AVOTT Avoimen tieteen koordinaatio. (2022). *Avoimen tieteen ja tutkimuksen seurantamalli - periaatteet ja toimintatavat* (Vastuullisen tieteen julkaisusarja 7). Tieteellisten seurain valtuuskunta. <https://doi.org/10.23847/tsv.237>

AVOTT Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallinen koordinaatio. (2023). *Tutkimusaineistojen ja -menetelmien avoimuus: Korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2021–2025: Osalinjaukset 1 (Tutkimusdatan avoin saatavuus) ja 2 (Tutkimusmenetelmien ja -infrastruktuurien avoin saatavuus)* (Vastuullisen tieteen julkaisusarja 2). Tieteellisten seurain valtuuskunta. <https://doi.org/10.23847/tsv.667>

AVOTT-ohjausryhmä. (2022). *Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallinen ohjausryhmä* (Muistio 30.3). <https://avointiede.fi/sites/default/files/2022-06/2022-03->

[30%20MUISTIO%20-%20Avoimen%20tieteen%20ja%20tutkimuksen%20kansallinen%20ohjausryhm%C3%A4.pdf](#)

AVOTT-ohjausryhmä. (2023a). *Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallinen ohjausryhmä* (Muistio 30.1.) <https://avointiede.fi/sites/default/files/2023-02/2023-01-30%20MUISTIO%20Avoimen%20tieteen%20ja%20tutkimuksen%20kansallinen%20ohjausryhm%C3%A4.pdf>

AVOTT-ohjausryhmä. (2023b). *Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallinen ohjausryhmä* (Muistio 29.5.) <https://docs.google.com/document/d/1jnWwXZl3ov6L2Id2wzfR6TabxPyue6kLyIcA-x2XzW4/edit#heading=h.gjdgxs>

AVOTT-ohjausryhmä. (2023c). *Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallinen ohjausryhmä* (Muistio 13.12.) <https://avointiede.fi/sites/default/files/2024-01/2023-12-13%20MUISTIO%20Kansallinen%20avoimen%20tieteen%20ja%20tutkimuksen%20ohjausryhma%CC%88.pdf>

AVOTT-ohjausryhmä. (2024). *Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallinen ohjausryhmä* (Muistio 9.4.) <https://avointiede.fi/sites/default/files/2024-01/2023-12-13%20MUISTIO%20Kansallinen%20avoimen%20tieteen%20ja%20tutkimuksen%20ohjausryhma%CC%88.pdf>

AVOTT-sihteeristö Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö. (2022). *AVOTT-seurannan 2022 tulokset*. Haettu 4.10.2024 osoitteesta <https://avointiede.fi/fi/linjaukset-ja-aineistot/seuranta/avott-seurannan-2022-tulokset>

AVOTT-sihteeristö Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö. (2023). *Avoimen tieteen asiantuntijaryhmät*. Haettu 6.10.2024 osoitteesta <https://avointiede.fi/fi/avoimen-tieteen-asiantuntijaryhmat>

AVOTT-sihteeristö Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö. (2024). *Kotimaiset linjaukset*. Haettu 4.10.2024 osoitteessa <https://avointiede.fi/fi/linjaukset-ja-aineistot/kotimaiset-linjaukset>

EOSC. (2022) *EOSC Observatory: National Contributions 2021*. <https://eoscobservatory.eosc-portal.eu/eosc-readiness>

FORCE11. (4.11.2024). *The FAIR Data Principles*. <https://force11.org/info/the-fair-data-principles/>

Forsström, P.-L., Lilja, E., & Ala-Mantila, M. (2019). *Atlas of open science and research in Finland: Evaluation of openness in the activities of higher education institutions, research institutes, research-funding organisations, Finnish academic and cultural institutes abroad and learned societies and academies: Final report* (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:45). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-689-8>

Tiedejatutkimus.fi-palvelu. (2024). *Aineistot*. Haettu 4.10.2024 osoitteesta <https://tiedeja-tutkimus.fi/fi/results/datasets>

UNESCO. (2024). *Operational guidelines for the preparation of the first national reports on the implementation of the 2021 UNESCO Recommendation on Open Science*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390587>